

Kálmán Gábor könyve egy a valóságban nem létező szlovákiai faluba kalauzol el minket, és bár más időszakok is feltűnnek benne, alapvetően a második világegést és a szocializmust használja díszletül. Díszletül, mert nem elégszik meg azzal, hogy pusztá korrajz legyen – igaz, annak sem utolsó –, ennél több: aprólékosan kidolgozott fantáziavilág. Regényként és novellafüzérként is olvasható, hiszen a tizenegy írásból álló kötet újabb és újabb történetei

Darvasi Ferenc 57

„CSOPORTKÉP VALAMI RÉMMESÉBŐL”

Kálmán Gábor: *Nova*

továbbviszik, kibontják az előzőek motívumait, témáit. Hogy elsősorban mégis elbeszéléseknek születtek, arról az árulkodik, hogy az egyes szövegekben visszatér egy-egy korábbi gondolatmenet, sztori – még ha általában nem is ugyanúgy, hanem valamilyen többletinformációval kibővítvé. A szerkesztésmód, a téma és a hősök is nagyban hasonlatossá teszik a *Novát* Tar Sándor klasszikusához, *A mi utcánkhoz*. Itt és ott is egy-egy fejezet egy újabb hős bemutatására szolgál, de a lelki, szellemi, testi nyomor is összekötő kapocs, és egészen konkrét utalásokat is találhatunk. Míg Tarnál Dorogi, Kálmánnál Ujo Fero itatja alkohollal a lovát, hogy mást ne mondjak.

És ha már Tart megemlítettem, nem lehet szó nélkül elmenni amellett, mennyiféle hatás érvényesül a *Novában*. Elsőre García Marquez, Háy János, Grecsó Krisztián, Bodor Ádám, Krasznahorkai László és kicsit még Csáth Géza is beugrott a sorokat olvasva; de Tarján Tamás kritikája¹ Csalog Zsoltot, Grendel Lajost és Sarusi Mihályt, sőt, Mikszáth Kálmánt is említi. Az erőszakos tézisesítésről és a lovakról, akik gazdájuk nélkül is tudják a helyes irányt, Háy János *A Senákja* is beszél. A letarolt emberi távlatokról, a gyilkos alkoholról és az egyszerű emberek csodavárásáról, fantasztikumigényéről Krasznahorkai *Sátántangója*. A mindentől távoli, lassan elnéptelenedő, a kívülről érkezőkkel szemben bizalmatlan, fura alakok lakta faluról Bodor több könyve, például a legújabb, a *Verhovina madarai*. És még sorolhatnám a példákat.

Persze önmagában nem gond, hisz nincs új a nap alatt, ha valaki bejáratott témát választ, csak számolnia kell vele, hogy ha, mint esetünkben, elődjei erőteljes víziót festettek róla, nehéz lesz túlszárnyalnia őket, vagy csupán elérni a szintjüket is. Kérdés, hogy tud- és akar-e majd függetlenedni az őt ért hatásoktól a szerző. Mint ahogy az is, hogy milyen mértékben egészséges és mikortól válik zavaróvá, ha egy író szövegéről folyton más írók szövegei ugranak be az olvasónak. Érzésem szerint ez itt többségében inkább izgalmas, néhol zavaró csak, Kálmán úgy építi be ezeket a szerzőket, hogy egyik világa sem nyomja agyon az övét – ettől függetlenül törekednie kell majd rá, hogy a későbbiekben az egyéni színeket domborítsa ki.

De a világért sem akarnám ezt a leghangsúlyosabbá tenni a kritikámban, hiszen egy kiváló, figyelemfelkeltő első kötettel van dolgunk. Egy technikailag teljesen kész író könyvével. Kiváló a sztori felépítése, még ha az ismétlések néha zavaróak, feleslegesek is. Sok esetben nagyon találóak a kezdő- és a záró-

58 mondatok. És a kötet íve, szerkezete is elsőrangú. Jó a figurateremtés. És az is dicséretes, hogy az egész könyvet következetesen ugyanaz a hangnem uralja, végig sikerült azt botladozás, elkanyarodás nélkül kitarítani. És hogy mi az alapvető jellemzője ennek a világnak? Az elemelt és a reális, a misztikus és a rögváló, a természetfeletti és a természet ütköztetése. *Egyrészről* bővelkedik a regény a naturális és / vagy brutális részletekben a gyomor szétrohadásától kezdve a ló agyoncsapásán és megsütésén át egészen addig, hogy például a falu erénycsősze az ujjával ellenőrzi, a fiatal fruskák szűkek-e még. Lépten-nyomon a genitáliákba, testnedvekbe ütközünk. Aszalt szarba, analízis szexbe, csorgó nyálba.

A már említett *Sátántangó*t idézően pusztul a tárgyi környezet, felveri az épületeket a gaz, és nyomasztóak a szagok – szar-, húgy- és szemétszagról, a rothadó fogak és ín bűzéről olvashatunk. (Nem tudom, véletlen vagy sem, hogy a falu neve, Jasná Horka – melynek jelentése egyébként: tiszta/világos erdő/hegység – olyannyira rímel Krasznahorkai nevére.) Az állatok és az emberek nagyjából egy szinten helyezhetőek el. Emblematicus, amikor az állatokat Csáth Géza-i módon terrorizáló fiúra így szól rá az apa: „Ha a mi állatainkat bántod, az olyan, mintha minket bántanál.”

Másrészről a nem átlagos és a valóságfeletti is része a könyvnek. Tele van különleges állatokkal és emberekkel, szélsőséges karakterekkel a vak macskán át a nyálát csorgató, bolond lányig. Kálmánnak elsősorban a babonák, legendák, szóbeszédék révén sikerül elemelnie szövegét a valóságostól. Holtakkal beszélni tudó nőről, az ördögöt imádó, éjjelente ki-kilovagoló alakról, szellemekről suttog a nép. A mindvégig háttérbe húzódó narrátor nem akar igazságot teremteni, csupán ismerteti a vélekedéseket. Elmeséli egy-egy történet több közszájon forgó verzióját is – ránk bízva, melyikben akarunk hinni avagy akarunk-e bármelyikben egyáltalán.

Egyébként maga a borító, Hrapka Tibor munkája is mintha a rögváló és a valóságfeletti egymásba ugrasztására szolgálna. Adott egy jócskán lepukkant, szinte lakhatatlannak tűnő, fekete-fehér épület, amely mellett egy oda nem illő, mert színes ruhájú nő áll: a mélyszegénység elemelve. Ha ezt és a hátsó borítón kötélen egyensúlyozó lányt, valamint a panelház mellett álló, rozzant viskókat nézzük, mindenképp a mélyszegénységre és – álszenteskedés lenne elhallgatni – a cigányságra fogunk asszociálni. A nyomort be is igazolja a szöveg, viszont mindössze két cigánnyal találkozunk benne.

Bár többféle ember is található a könyvben, teszem azt, a cigányon túl, szlovák, német, magyar, s így lehetne a *Nova* a különböző nemzetiségek, nációk

cseppet sem zökkenőmentes együttélésének könyve is, nem lesz az, mert egyrészt itt olykor a falubelieket is ugyanolyan szakadék választja el egymástól, mint az idegen népektől (egyébként a jasná horka-iak mindentől idegenkednek, ami kívülről, a falu határain túlról jön, ebben a tekintetben mindenképpen Bodor Ádám hőseire hajznak), másrészt Kálmánnak jól 59 érzékelhetően nem is volt célja történelmi regényt írni. Aki azt várja, hogy a felvidéki származású szerző esetleg a magyar-szlovák viszonyról is beszél majd, ami egy a második világháborúval is foglalkozó könyvben akár kézenfekvő is lehetne (persze egyáltalán nem kötelező), csalatkozni fog.

A szereplők hovatarozására legfeljebb a nevük és egy-egy elejtett, nem kihangsúlyozott mondat utal. Abafi a magyar a sok szlovák között, ő mondja azt, hogy „nem lesztek ti nép sosem”, ami nyilván a szlovákságra utal. A magyar nyelvű prózatestbe szlovák kifejezések is beépülnek, melyeket a szöveg alatti lábjegyzetekben olvashatunk lefordítva – hogy ez a gesztus lépten-nyomon tudatosítsa bennünk a *dupla* nyelvi közvetítettséget: hiszen itt nem csak arról van szó, hogy az eseményeket a nyelv közvetíti, és hát igazából nem is közvetíti, mert nem a valóságot jeleníti meg, inkább egy kitalált világot, hanem arról is, hogy a szlovák környezetben, többségében szlovák emberek közt játszódó történeésekről a néhány szlovák kifejezést leszámítva idegen nyelven, magyarul (sic!) hallunk.

De még egy pillanatra visszatérnék a nyomorhoz és a mélyszegénységhez, mert erre utal a cím is, konkrétan a *nova* szőlőből készített, sok ember szellemi és fizikai leépülését okozó, silány minőségű borra, amely egyes helyiek szerint „aranyat ér”, mások szerint meg, és inkább az ő véleményük tűnik mérvadónak, „megbolondítja az embert”. Az eddig írottakból nyilván nem tűnik ki, de a könyv azért gazdag a humorban is, melyet leginkább az anekdotikus közlésekben domborít ki. Természetesen inkább vaskos, semmint intellektuális humorral kell beszélünk, amivel semmi baj nincs, hiszen ezt kívánja meg a szöveg természete, a regény karakterei.

A humor azonban másodlagos marad, nem tudunk tiszta szívvel nevetni akkor, amikor a fő motívumok mindig lelombozóak, lett légyen szó a szocialista korszak építészete és merev gondolkodásmódjára egyaránt jellemző szögletességről, a babonák és öngyilkosság eszközéül is szolgáló kötélről, vagy a minden fejezetből ott ólálkodó halálról – ez utóbbi miatt olyan a *Nova*, hogy végezetül a szerző szavait idézzem, mint egy „csoportkép valami rémmeséből”. (*Kalligram, Pozsony, 2011*)

¹ Tarján Tamás: *Faluhalál*. Kálmán Gábor: *Nova* = <http://kultura.hu/main.php?folderID=1174&articleID=320292&ctag=articlelist&iid=1>